

Türk Akademik Yayınlar Dergisi

TAY Journal

(Uluslararası Hakemli Dergi/International Peer-Reviewed Journal)

<http://www.tayjournal.com>

ISSN: 2618-589X

Values as the Factor Influencing Decisions and Behaviours

Ahmet NALÇACI

Abstract

The mind and value have the ability to regulate and direct people's behaviours and decisions. Thus, this research aims to determine prospective social studies teachers' views regarding values considered as a factor that influences decisions and behaviours. The research has employed a case study, one of the qualitative research methods. This research has been carried out with 45 prospective teachers who are from social studies teaching department at the faculty of education and who have been selected by the convenience sampling method, one of the purposeful sampling methods. The research data have been collected through a semi-structured interview form consisting of four open-ended questions. Descriptive analysis was used in the analysis of the data. Research results have revealed that prospective teachers have values, mind and both (f=8), respectively while making decisions or exhibiting behaviours. The values affecting decisions and behaviours have been identified to be respect, righteousness, tolerance, fairness, patriotism, love, benevolence, compassion and responsibility, respectively. When it comes to the prospective teachers' views regarding their conflict with values and mind, the dilemma has the highest frequency, while they mostly prefer the value. Research results have revealed that values are in the foreground when making decisions within society or displaying behaviours; however, the significant effect of the mind cannot be underestimated.

Keywords:	DOI	:
Value, Behaviour, Mind, Teacher Candidate	Received	: 07/09/2018
	Revised	: 14/11/2018
	Accepted	: 12/12/2018
	Published	: 20/12/2018

Corresponding Author: Ahmet NALÇACI, Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Turkey, ahnalcaci@hotmail.com.

Cite this article as: Nalçacı, A. (2018) Values as the factor influencing decisions and behaviours. *TAY Journal*, 2, (2), 148-165.

Extended Summary

Introduction

Among the most distinctive features that distinguish human beings from other living things are undoubtedly the values they possess. Mind and value are remarkably effective in directing people's lives and shaping their behaviours. It is possible to orient the mind and values in our family life, in our relations with relatives and in the communication with the people, namely, in each phase of our lives. The values welcomed and adopted by people from past to present have been a significant regulator of social life.

Values guide people's thinking and decision making functions (Ozsoy & Vatan, 2007). Values can be said to be a set of vital rules that guide the behaviors of individuals (Gurdogan-Bayir, Cengelci-Kose, and Devci, 2016). Values are closely related to people's feelings, thoughts and behavioral dimensions (Tay and Yildirim, 2009).

People's mind and values are quite effective in their behaviours. Mind and value have the ability to regulate and guide people's behaviours and decisions. Therefore, it is of great importance to identify the influence of mind and value on people. With this at hand, this research aims to determine prospective social studies teachers' views regarding values considered as a factor influencing decisions and behaviours.

Method

The research has employed a case study, one of the qualitative research methods. The most substantial feature of the qualitative case study is to make an in-depth examination of one or more than one situation (Yildirim & Simsek, 2011).

This research has been carried out with 45 prospective teachers who are from social studies teaching department at the faculty of education at a state university during the 2017-2018 academic year and who have been selected by the criterion sampling method, one of the purposeful sampling methods. 25 of the participants are freshmen, while 20 of whom are sophomores. Among the participants, 33 are female and 12 are male. In general, teachers and in particular, social studies teachers take active roles in teaching values. In this regard, the primary criterion is that prospective teachers are from the social studies education department and that they have voluntarily participated in the research.

Results

Research results have revealed that prospective teachers have preferred values ($f = 22$), mind ($f = 15$) and both ($f = 8$), respectively among the factors affecting their decision-making process or behaviours. Upon analyzing prospective teachers' views regarding the values influencing their decisions and behaviours, those with high frequencies have been determined as respect, righteousness, tolerance, fairness and patriotism, respectively. On the other hand, the values with the least frequency are compassion and responsibility.

The research data regarding pre-service teachers' conflict with values and mind during decision-making or behaviour exhibition process have suggested that the frequency of value is 23 and that of mind is 13 in case of a dilemma ($f = 36$). When prospective teachers have expressed their views as "No" ($f = 9$) related to their conflict with values and mind during decision-making or behaviour display process, the frequency of value has been found to be 4 and that of mind is 5. Considering the results about whether mind or values are in the foreground in our society, the frequency of the value has been determined as 28, while the mind is 17. This paves the way for the fact that values are more effective in shaping behaviours in our society.

Discussion and Conclusion

The prospective teachers have expressed their views on the question that "When you make decisions or display a behaviour, do you prefer the one that is accordance with your mind or the one with your values?" as value, mind and both (mind-value). The participants who mostly support value have expressed their views as follows: values are primary in society and the family, it provides interaction with the society, values are compatible with the mind, values make us what we are, mind is only in the pursuit of exquisite and benefit, I feel regretful when I use my mind, and mind alone misleads us. The research findings have shown that the reasons for choosing values when making a decision or exhibiting behaviour are 'being in harmony with the society' and 'the lack of using mind alone'.

Upon examining the views of the prospective teachers regarding the values influencing the decisions and behaviours; respect, righteousness, tolerance, fairness, patriotism, love, benevolence, compassion and responsibility have been identified to be the leading values. It is of great significance for individuals to take the value of respect into account when making decisions and directing their behaviours since it will bring functionality to various values. The person who attaches great importance to the value of respect can directly use the values such as tolerance, affection, benevolence and patriotism. The second value with the highest frequency is righteousness. The value of righteousness can also be associated with many other values.

Individuals who are right when making decisions and displaying behaviours are perceived as those who are loved and respected by society.

When it comes to the prospective teachers' views regarding their conflict with values and mind, the dilemma has the highest frequency. The frequency of the value is 23, while that of the mind is 13 in the preferences of those who experience dilemma. Besides, the research findings have revealed prospective teachers' views on the value as such; the values are formed as a result of experience, the effect of acquiring good values in the family, they are preferred in order not to be unfair towards people. This may indicate that acquiring values in the home has an effect on people when making decisions and exhibiting behaviours. It is most likely that the most significant institution contributing to the peace and happiness of the society is the family. The family has numerous responsibilities for raising individuals in terms of body and mental health.

Considering the results about whether mind or values are in the foreground in our society during decision-making or behaviour exhibition process, the frequency of the value has been determined as 28. It is thought-provoking that participants who comment on the effectiveness of value prefer values for various reasons such as not being excluded from the society, rumours in the society and society pressure since values have a structure that protects people who support the mind from self-interests. Values are the elements that provide internal control of people and guide them to the right option. Accordingly, the values are not internalized and are the only directives that need to be obeyed due to external audits.

Recommendations

Nowadays, many values have become universal. People from different religions and races in different parts of the world have gathered around universal values. Undoubtedly, those values having such a unifying power are indispensable in the lives of individuals. Individuals become more selfish if they act only with their minds, and they can only make decisions and behave in this direction. The fact that individuals make the right decisions and exhibit accepted behaviours depends on the conscious use of the values.

The conscious use of values can be ensured through cooperation with family, environment and school. It is challenging that participants who expressed that values are effective in society while making decisions or exhibiting a behaviour prefer to use values due to the influence of society. This finding can be related to the non-internalization of values by individuals. Individuals can shape their lives positively by means of internalized values without the need for observation and intervention of people. In this context, studies may be conducted on what family and educational institutions can do in order to internalize values.

Türk Akademik Yayınlar Dergisi TAY Journal

(Uluslararası Hakemli Dergi/International Peer-Reviewed Journal)

<http://www.tayjournal.com>

ISSN: 2618-589X

Karar ve Davranışları Etkileyen Unsur Olarak Değerler

Ahmet NALÇACI

Özet

Akıl ve değer insanların davranışlarını ve kararlarını düzenleyici ve yönlendirici bir özelliğe sahiptir. Bu bağlamda araştırmada karar ve davranışlara yön veren unsur olarak değerlere ilişkin öğretmen adaylarının görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması çerçevesinde yürütülmüştür. Araştırma amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme ile belirlenen eğitim fakültesi sosyal bilgiler eğitimi anabilim dalında öğrenim gören 45 öğretmen adayı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Verilerin toplanmasında açık uçlu dört sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel analizden yararlanılmıştır. Öğretmen adayları karar verirken veya bir davranışı sergilerken sırasıyla; değer, akıl ve her ikisinin (değer-akıl) etkili olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Kararlar ve davranışlara etki eden; saygı, doğruluk, hoşgörü, adil olma, vatanseverlik, sevgi, yardımseverlik, merhamet ve sorumluluk değerleri olduğu tespit edilmiştir. Değerlerle-akılla ters düşme durumunda en fazla ikilimde kalınırken tercih değer yönünde daha fazladır. Toplumda karar verirken veya bir davranışı sergilerken değerlerin ön planda olduğu tespit edilirken aklında önemli bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler:

DOI

:

Değer, Davranış, Akıl,
Öğretmen adayı.

Received : 07/09/2018

Revised : 14/11/2018

Accepted : 12/12/2018

Published : 20/12/2018

Sorumlu Yazar: Ahmet NALÇACI, Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Türkiye, ahnalcaci@hotmail.com.

Atf için: Nalçacı, A. (2018) Karar ve davranışları etkileyen unsur olarak değerler. *TAY Journal*, 2, (2), 148-165.

Giriş

İnsanoğlunu diğer canlılardan ayıran en belirgin özellikleri arasında şüphesiz akıl ve sahip olduğu değerleri gelmektedir. Akıl ve değer insanların hayatına yön vermede ve davranışlarını şekillendirmede oldukça etkindir. Aile yaşantınızda, akraba ilişkilerinizde ve çevredeki insanlarla iletişimde kısaca hayatımızın her evresinde akıl ve değerlerin insanları yönlendiriciliği söz konusudur. Geçmişten günümüze insanlar tarafından benimsenen kabul gören değerler toplumsal yaşamın önemli bir düzenleyicisi olmuştur.

İnsanların düşünme, karar verme işlevlerine yön veren değerlerdir (Özsoy ve Vatan, 2007). Değer bireylerin davranışlarına yön veren yaşamsal kurallar bütünü olduğu söylenebilir (Gürdoğan-Bayır, Çengelci-Köse, ve Devenci, 2016). Günümüzde sosyal bilimlerde değerlerin, insan davranışlarının açıklanmasında önemli bir etken olduğu kabul edilen bir gerçektir. Davranış bilimciler ve sosyal psikologlar değerlerin bir yandan bireysel tutum ve davranışları ve bilişsel süreçleri etkilediğini; diğer yandan da toplumun kültürel kalıplarıyla etkileşimde bulunduğunu ve onları yansıttığını kabul etmektedir (Akkaya, 2013).

Değerler insan yaşantısında vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Günümüzde birçok değer artık evrensel nitelik kazanmıştır. Dünyanın farklı bölgelerinde farklı dinden ve ırktan oluşan insanlar evrensel nitelikteki değerlerin etrafında birleşmişlerdir. Bu kadar büyük çeşitliliği birleştirici bir güce sahip olan değerler şüphesiz bireylerin yaşantılarında da vazgeçilmezdir.

Değer, insanlar tarafından iyi, doğru, değerli görülen, bir davranış veya nesnenin önemini belirlemeye yarayan nitelik olarak tanımlanabilir (Beldağ, 2012,12). Değerler insanların duygu, düşünce ve davranış boyutlarıyla yakından ilgilidir (Tay ve Yıldırım, 2009). Değerler bireylerin düşünce, tutum ve davranışlarında bir ölçüt olarak ortaya çıkar (Yazıcı, 2014) ve yaşanılarak bir kimlik kişilik boyutu haline gelir (Sağlam ve Genç, 2015). Bireyin her davranışı dolaylı ya da dolaysız olarak değerler tarafından yönlendirilmektedir (Dilmaç, Ertekin ve Yazıcı, 2009; Koç ve Akdoğan, 2018). Değerlerin insan davranışları etkileme, toplumsal ilişkileri düzenleme ve toplum kalkınmasını sağlama gibi birçok işlevi vardır (Akbaş, 2009, 404). Sahip olduğumuz değerler ve tutumlar, bilgilerimizle birlikte eylemlerimizin kaynağını oluştururlar (Doğanay, 2009).

Değerler, insanın en iyi tarafını ortaya çıkarmayı ve onu kişiliğini bütünüyle geliştirerek, insanı mükemmelliğe erişmesini sağlamayı amaçlamaktadır (Aydın ve Akyol-Gürler, 2012, 3). Bu nedenle her toplum devamını sağlamak için kendi kültürel öğelerini ve değerlerini benimsemiş içselleştirmiş nesillere ihtiyaç duyar (Nalçacı ve Beldağ, 2015). Toplumsal yapıyı teşkil eden temel toplumsal kurumların tümünün kendine ait değerler içerdiği de bilinmektedir. Bir toplumdaki iyi-kötünün belirlenmesi, ideal düşünme ve davranma yollarının tamamı değerler tarafından

oluşturulur. Böylece, toplumdaki sosyal kontrol mekanizmalarının ve ödüllendirme araçlarının değer kaynaklı oldukları görülür (Özensel, 2003, 219).

Değerler bireyin ideal olarak benimsediği ve davranışlarına yansıttığı inançları tanımlarken aynı zamanda tutum, kişisel nitelik ve kalıcı davranışlarını da yansıtır. Değerler bireyin düşünme, karar verme ve işlevlerine rehberlik eder, davranış ve sorumluluklarını belirler (Özsoy ve Vatan, 2007). İnsan açısından değerler; bireylerin tutumuna, davranışlarına, yaşamına yön veren, kural görevi gören, bireyin davranış biçimleri, araçları ya da sonuçları arasında seçim yapmasına yardımcı olarak bireye doğru düşünmesine, doğru değerlendirmesine ve doğru eyleme yönelmesine rehberlik eden ölçüt, rehber, kılavuz, standart ve kurallardır (Keskin, 2016, 22). Etkili kararların verilebilmesi karar verme sürecini etkileyen değerlerle yakından ilişkilidir (Yaylacı ve Beldağ, 2015, 167).

Değer kavramı hakkında bugüne kadar gerek bilimsel yönden, gerekse felsefi yönden pek çok araştırmalar ve tartışmalar yapılmasına rağmen değerlerin tam olarak ne içerdiğine ilişkin henüz birlik sağlanamamıştır. Bu yönüyle, değer kavramı, hemen hemen bütün bilim dallarında konu edilen geniş bir çalışma alanına işaret etmektedir (Genç, 2016, 160). Değer ile ilgili olarak alanyazında yapılan araştırmalar incelendiğinde (Akkaya, 2013; Balcı ve Yelken, 2013; Beldağ, 2012; Berkant, Efendioğlu ve Sürmeli, 2014; Coşkun-Keskin, 2012; Çelikkaya ve Filoğlu, 2014; Çelikkaya ve Seyhan, 2016; Demirhan İşcan, 2007; Demirhan İşcan, 2014; Deveci, 2015; Dilmaç, 1999; Keskin, 2008; Kurtdede-Fidan, 2009; Tay ve Yıldırım, 2009; Tay, 2009; Tay ve Tefek, 2018; Uzun ve Köse, 2017; Yalar ve Yelken, 2011 ve Yeşil ve Aydın, 2007) çok sayıda ve farklı değişkenlerin çalışıldığı görülmektedir. Ancak ilgili alanyazında karar ve davranışlara yön veren unsur olarak değerlere ilişkin araştırmaların ise yeterli düzeyde olduğu söylenemez.

İnsanların davranışlarında aklının ve sahip olduğu değerlerin etkisi oldukça fazladır. Akıl ve değer insanların davranışlarını ve kararlarını düzenleyici ve yönlendirici bir özelliğe sahiptir. Dolayısıyla akıl ve değer insanların üzerinde etkisinin belirlenmesi oldukça önemlidir. Bu düşünceden hareketle, araştırmada karar ve davranışlara yön veren unsur olarak akıl ve değerlere ilişkin sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşmak için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Karar verirken veya bir davranışı sergilerken aklınıza uygun olanı mı yoksa değerlerinize uygun olanı mı tercih edersiniz?
2. Kararlarınıza ve davranışlarınıza hangi değerler etki etmektedir?
3. Karar verirken veya bir davranışı sergilerken değerlerinizle-aklınızla ters düştüğünüz olur mu?

4. Karar verirken veya bir davranışı sergilerken toplumumuzda genel olarak akılı mı yoksa değerler mi ön planda tutulmaktadır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırma karar ve davranışlara yön veren unsur olarak akıl ve değerlere ilişkin öğretmen adaylarının görüşlerini incelemeyi amaçladığından durum çalışması çerçevesinde yürütülmüştür. Nitel durum çalışmasının en temel özelliği bir ya da birkaç durumun derinliğine araştırılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Çalışma Grubu

Araştırma amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme ile belirlenen 2017-2018 öğretim yılında bir devlet üniversitesi eğitim fakültesi sosyal bilgiler eğitimi anabilim dalında birinci sınıfta 25, ikinci sınıfta 20 toplamda 45 öğretmen adayı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Öğretmen adaylarının 33 kadın 12'si erkektir. Bu örnekleme yöntemi araştırmaya hız ve pratiklik kazandırır. Çünkü bu yöntemde araştırmacı, yakın olan erişilmesi kolay olan bir durumu seçer (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu yüzden araştırmanın örnekleminde, gönüllü olarak katılmayı kabul eden öğretmen adaylarına yer verilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri toplamak için görüşme metodundan yararlanılmıştır. Nitel araştırmalarda gözlem, görüşme ve doküman inceleme gibi yöntemler kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından hazırlanan açık uçlu dört sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu hazırlanırken konu ile ilgili alan yazın incelenmiştir. Hazırlanan görüşme formundaki sorular uzman görüş ve önerileri doğrultusunda değişiklikler yapılarak son şekli verilmiştir.

Verilerin Analizi

Yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanan verilerin analizinde betimsel analiz yönteminden yararlanılmıştır. Betimsel analiz yöntemine göre elde edilen veriler önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Betimsel analizde, görüşülen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla görüşmeden alıntılara sık sık yer verilir. Amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Öğretmen adaylarının görüşleri sunulurken kodlamalar yapılmıştır. Öğretmen adayları sınıf bilgilerine, cinsiyet ve görüşme sırası göre "1-E/K4" şeklinde (1 "sınıf", E/K "cinsiyet" ve 1/2 "görüşme sırası") kodlanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, öğretmen adaylarının sorulara verdikleri cevaplardan elde edilen bulgular tablo haline getirilmiş ve frekans durumuna göre örnek açıklamalara yer verilmiştir.

Tablo 1: Öğretmen adaylarının "Karar verirken veya bir davranışı sergilerken aklınıza uygun olanı mı yoksa değerlerinize uygun olanı mı tercih edersiniz?" sorusuna ilişkin görüşleri

Karar verirken veya bir davranışı sergilerken etki eden faktörler	f
Değer	22
Akıl	15
Her ikisi (Değer-Akıl)	8

Tablo incelendiğinde, öğretmen adayları karar verirken veya bir davranışı sergilerken etki eden faktörler arasında tercih durumlarına göre sırasıyla; değer (f=22), akıl (f=15) ve her ikisi (f=8) olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu görüşlerden bazılarına aşağıda yer verilmiştir.

Karar verirken veya bir davranışı sergilerken değerlerin etkisi;

Değer yargılarımdan hareket ederim. Aklımı sadece kullandığımda daha çok yaptığım şeylerden sonra pişman olup vicdan yapmamdan dolayı. (2-K9).

Karar verirken değerler daha ağır basar. Çünkü bir toplumda yücelmek, saygın biri olmak, güvenilir olmak vb. özellikleri taşımak için değerlere uymak gerekir (1-K21).

Biz insanoğlu ne kadar akla uygun olanı seçmeye çalışsak da değerler bizi kendine çekmeyi başarır. Çünkü değerler değil midir bizi biz yapan, değerler değil midir sevgiyi, saygıyı ve hoşgörüyü kazandıran aşılayan (1-E22).

Bir davranışı yaparken akla uyduğum zaman akılda nefisle hareket ettiği için nefis hep kötüye yönlendirir. Bu yüzden karar verirken veya bir davranışı sergilerken değerleri ön planda tutarım (1-K27).

Genellikle toplumun değer yargılarına bağlı kalırım. Çünkü insan akli daha çok menfaat odaklı çalıştığı için çoğu zamanlarda yanlışa sürükleyebilir (1-E41).

Değerlere uygun seçim yaparım. Çünkü aklımız bizi yanıltabilir ama değerlerin doğruluğu değişken değildir (1-45K).

Karar verirken veya bir davranışı sergilerken aklın etkisi;

Aklıma uygun olanı tercih ederim. Beni ilgilendiren bir konuda aklımı kullanmam lazım ki ilerde üzülmeiyim (2-K4).

Aklıma uygun hareket edersem istediğimi yapmış olduğum için mutlu olurum. Fakat değerlere uygun davranırsam belki çevremi mutlu ederim ama istemediğim bir şeyi yaptığım için

mutludur. Bu yüzden benim için aklıma, mantığıma, kendi istek ve düşüncelerime uygun hareket etmek daha ağır basar (2-K7).

Karar verirken veya bir davranışı sergilerken aklıma uygun olanı yaparım. Çünkü toplumsal düşünceler değil, o an benim ne düşündüğüm ne hissettiğim önemlidir (2-K15).

Aklıma uygun olanı tercih ederim. Çünkü o anki çıkarım o yöndedir. Vicdanım ya da çevremi düşünmeden sadece kendimi düşündüğüm için uyarım aklıma (1-K35).

Karar verirken veya bir davranışı sergilerken her ikisinin (Akıl-Değer) etkisi;

Toplumun değerlerine uygun ve toplumun ahlaki kurallarının akıl ve mantıkla birleştirilerek uygun karar verilmelidir (2-E18).

Karar verirken veya bir davranışı sergilerken ikisinde ağır bastığı tarafları vardır. Bazı durumlarda akıl ile iş çözülür bazı durumlarda değerler doğru yolu gösterir (1-E28).

Benim için kararlarımda ve davranışlarımda aklın da değerlerin de çok önemli yeri vardır. İkisinden vazgeçilmez (1-K29).

Tablo 2: Öğretmen adaylarının “Kararlarınıza ve davranışlarınıza hangi değerler etki etmektedir?” sorusuna ilişkin görüşleri

Kararlar ve davranışlara etki eden değerler	f
Saygı	34
Doğruluk	30
Hoşgörü	23
Adil Olma	20
Vatanseverlik	15
Sevgi	13
Yardımseverlik	10
Merhamet	4
Sorumluluk	1

Tablo incelendiğinde, öğretmen adayları kararlar ve davranışlara etki eden değerlere ilişkin görüşleri sırasıyla; saygı (f=34), doğruluk (f=30), hoşgörü (f=23), adil olma (f=20), vatanseverlik (f=15), sevgi (f=13), yardımseverlik (f=10), merhamet (f=4) ve sorumluluk (f=1) olduğu tespit edilmiştir.

Karar ve davranışlara etki eden değerlere ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri incelendiğinde frekansı yüksek olanlar sırasıyla saygı, doğruluk, hoşgörü, adil olma ve vatanseverliktir. Frekansı en az olan değerler ise merhamet ve sorumluluktur.

Tablo 3: Öğretmen adaylarının “Karar verirken veya bir davranışı sergilerken değerlerle-aklınızla ters düştüğünüz olur mu?” sorusuna ilişkin görüşleri

Karar verirken veya bir davranışı sergilerken değerlerle-akılla ters düşme durumu	<i>f</i>	Tercih Değer <i>f</i>	Tercih Akıl <i>f</i>
İkilemde Kalma	36	23	13
Hayır	9	4	5

Öğretmen adaylarının karar verirken veya bir davranışı sergilerken değerlerle-akılla ters düşme durumuna ilişkin tablodaki verilere bakıldığında ikilemde kalma ($f=36$) durumunda tercih noktasında değerlerin frekansı 23 olurken aklın frekansı 13 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Karar verirken veya bir davranışı sergilerken değerlerle-akılla ters düşme durumuna ilişkin “Hayır” ($f=9$) şeklinde görüş bildirenlerin tercih noktasında değerlerin frekansı 4 olurken aklın frekansı 5’tir.

Karar verirken veya bir davranışı sergilerken değerlerle-akılla ters düşmeye ilişkin “ikilemde kalma” durumunda “değeri” tercih eden öğretmen adaylarının görüşlerinden bazıları;

Hayatımız boyunca bu ikilemi yaşıyoruz. Ancak aileden gördüğümüz ve kişiliğimizin oluşmasında etkili olan değerler sağlamsa en doğru olanı değerlere göre davranmak (2-E3).

Genellikle ikilemde karar verirken bu karara değerlerim yön verir. Sonunda pişman olacağım bir durumda olsa değerlere göre hareket ederim (2-K6).

Bir davranışı sergilerken değerlerle aklımın ters düşmesi çok azdır. Çünkü toplumsal değerler doğruluk ve deneyim sonucu oluşmuştur (1-E28).

Akla dayalı bir karar almışsam ve bu değerlerimizle ters bir şeyse bundan rahatsız olurum. Akılla alınan karar ne kadar iyi sonuç verse de bu vicdanı rahatsız ettiğinde o başarı veya olumlu şeyden haz alınmaz (1-K33).

Karar verirken veya bir davranışı sergilerken değerlerle-akılla ters düşmeye ilişkin “ikilemde kalma” durumunda “aklı” tercih eden öğretmen adaylarının görüşlerinden bazıları;

Karar verirken veya bir davranışı sergilerken değerlerle aklım ters düştüğünde aklımı dinler ona göre hareket ederim (2-K15).

İçimizdeki korkular ve endişeler bizi engelliyor. Bazen “ben sevgisi” içimizdeki bizi yönüne çekiyor ve akıl galip geliyor (1-K26).

Kararı kendi hür iradem ve aklımla almışsam rahatsızlık duymam (1-E32).

Toplumlarda kalıplaşmış değerler vardır. Eğer ben aklımdan farklı bir şekilde hareket edersem rahatsız olurum (1-K34).

Karar verirken veya bir davranışı sergilerken değerlerle-akılla ters düşmem “değeri” tercih ederim şeklinde görüş bildiren öğretmen adayları;

Genellikle değerlere göre hareket ederim. Akıl bizleri bencilce düşünmeye yönetir. Sınavda akıl kopya çek ve dersi geç derken değer çalışmadan emek vermedin bu not sana ait değil dediği zaman değerlerime uygun davrandığım için başarısızda olsam pişman olmam (2-K8).

Toplumun çoğunluğu tarafından kabul gören değerlerin kötü sonuca çıkacağını zannetmiyorum (1-K21).

Bin düşün bir konuş felsefesinden hareket etmeliyiz. Elbette insanoğlu beşer şaşar bir varlıktır. Ancak iyi bir vatandaş iyi bir insan olmak için değerlerle ters düşmemeli (1-E22).

Bir karar verirken aklın yerine genellikle değerlere uyarım. Aklımın beni ele geçirmesine izin vermem (1-K23).

Karar verirken veya bir davranışı sergilerken değerlerle-akılla ters düşmem "aklı" tercih ederim şeklinde görüş bildiren öğretmen adayları;

İnsan akli sayesinde diğer varlıklardan ayrılır. Akli ile doğru kararlar verir. Ben de aklımla karar verdiğimde doğru kararlar verdiğimi düşünüyorum (2-K4).

Genellikle aklıma uygun olanı yaptığım için sonuçlarında pişmanlık duymam (2-E19).

Belirli kitlenin değer olarak gördüğü şeyi ben değer kabul etmediğimden aklıma göre davranıyorum (1-K43).

Tablo 4: Öğretmen adaylarının "Karar verirken veya bir davranışı sergilerken toplumumuzda genel olarak akıl mı yoksa değerler mi ön planda tutulmaktadır?" sorusuna ilişkin görüşleri

Karar verirken veya bir davranışı sergilerken toplumumuzda genel olarak akıl mı yoksa değerler mi ön planda	f
Değer	28
Akıl	17

Öğretmen adaylarının karar verirken veya bir davranışı sergilerken toplumumuzda genel olarak akıl mı değerler mi ön planda sorusuna ilişkin tablodaki verilere bakıldığında değerlerin frekansı 28 olurken aklın frekansı 17 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulguya göre toplumumuzda davranışların şekillenmesinde değerlerin daha etkili olduğu söylenebilir.

Toplumda karar verirken veya bir davranışı sergilerken değerlerin tercih edildiğini belirten öğretmen adaylarının görüşlerinden bazıları;

Toplumumuz değerler üzerine kurulu bir toplum olduğunu düşünüyorum. Toplumumuzda aile kurumu değerler üzerine inşa edildiğini görüyoruz. Haklı olduğunuz bir konuda dahi anne ve babaya karşı değerlerimize uygun davranışlar sergileriz (2-K2).

Örf ve adetlere bağlı bir toplum olduğumuzda değerler ön planda tutuluyor (2-K5).

Sırf toplumla uyumlu olmak ve dışlanmamak için yapılan zorunlu davranışlardır değerler (2K7).

Genelde sosyal bir varlık olan insan değerlerden bağımsız aklı ile hareket ederse toplumdan soyutlanma ve dışlanma korkusu taşır. Bundan dolayı çoğunlukla değerler etrafında hareket eder (2-K8).

Yurdumun insanında “el ne der” diye bir tabir vardır. Bu durumda insanlar istemeseler de değerlere uygun davranmakta (1-K30).

Ülkemiz geleneksel toplum özelliklerini bünyesinde barındırmasından sonucu olarak değerler ön plandadır. Toplum baskısı değerlere uymak zorunda bırakıyor (1-E44).

Toplumda karar verirken veya bir davranışı sergilerken aklın tercih edildiğini belirten öğretmen adaylarının görüşlerinden bazıları;

Daha çok akla uygun davranışlar sergilendiğini düşünüyorum. Örneğin çevrenizde bir olay oluyor, bir insanın canına veya malına yönelik tehditler oluyor. Bu durumda kimse yardıma ihtiyacı olana yardım etmiyor, değerlerini hiçe sayıyor ve görmezden geliyor ya da cep telefonu ile olayı kaydediyor. (2-K6).

İnsanlar aklını kullanıyor. Çünkü değerler kaybolmaya başladı. Çıkarlarına göre hareket ediyor. İnsanlar birbirinden uzaklaşmaya hatta bir selamı bile çok görmeye başladı bu çok vahim (2-K9).

Toplumda karar verirken akıl ön planda tutuluyor diye düşünüyorum. Çünkü toplumda insanlar kendine ne uygun geliyorsa o kararları uyguluyor. O yüzdendir ki sürekli bir serzeniş, pişmanlık ve keşkeler oluyor (1-K21).

Aklın daha ön plandadır. Değerlerine göre yaşayan insanlara saftirik gözle bakılmaktadır (1-K24).

Çoğu insan aklına göre hareket ediyor. Ne yazık ki bazen ben de dahil insanlar akıllarına ve nefsine göre hareket ediyor ve davranışları daha çok kötü niyetli olabiliyor (1-K27).

Toplumumuzda büyük çoğunluk değerlerimize önem vermez. Genelde her şey sözde kalıyor davranışlarda etkili olmuyor (1-K29).

Sonuç ve Tartışma

Karar verirken veya bir davranışı sergilerken aklınıza uygun olanı mı yoksa değerlerinize uygun olanı mı tercih edersiniz?” sorusunu ilişkin öğretmen adayları değer, akıl ve her ikisi (akıl-değer) şeklinde görüş bildirmişlerdir. Değer yönünde görüş bildiren öğretmen adayları; toplumda ve ailede değerler önceliklidir, değerler toplumla etkileşim sağlar, değerler akla uygundur,

değerler bizi biz yapar, akıl sadece nefis ve menfaat peşinde olması, akıl kullandığımda pişmanlık duyma ve akıl tek başına bizi yanıltır şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bulgulara göre karar verirken veya bir davranışı sergilerken değerlerin tercih edilme nedenleri arasında toplumla uyum olma ve akılın tek başına kullanılmasının yetersizliği kalması yer almaktadır. Toplumunu oluşturan bireyler, toplumun özelliklerine uygun olarak hangi davranışın iyi ya da kötü olduğunu, hangi davranışların doğru ya da yanlış olduğunu yaşadığı çevreden, ailelerinden ve akran gruplarından belli bir dönem sonunda ise kendilerini, çevrelerini sorgulayarak öğrenir (Başaran-Uğur ve Bedir, 2018). Değer insan davranışını anlamada önemli bir kavramdır (Asan, Ekşi, Doğan ve Ekşi, 2008). Değerler, bireyin diğer bireylerle olan ilişkilerini düzenlemede büyük etkiye sahiptir (Gömlüksiz ve Cüro, 2011, 101). Değerler tutum ve davranışa yön veren düşünceler olarak toplumların bir nevi yazılmamış sivil anayasalarıdır. Değerler sadece ferdi davranışlara yön veren düşünceler olamayıp, aynı zamanda kamu vicdanının ve hatta kanunların tesisinde etkili olan prensipler bütünüdür. Bu bağlamda toplumun birlikte yaşama imkan ve bilincinin fikri ve manevi temelini de oluştururlar (Polat, 2017). Katılımcılardan karar verirken veya bir davranışı sergilerken akıl etkilidir şeklinde görüş bildirenlere göre; insanın akli ile hareket etmesi gereklidir, çıkarlar daha önemlidir, toplumda artık değerlerden çok bencillik ön plandadır ve çevremi düşünmem sadece kendimi düşünürüm ifadeleri dikkat çekicidir. Bulgulara göre, karar verme ve bir davranışı sergileme değerlerden bağımsız sadece akılla tercih eden bireylerin bencilliği ve çıkarıcı olması değerlerin bireyler üzerindeki olumlu etkisini açıkça ortaya koymaktadır.

Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının kararlar ve davranışlara etki eden değerlere ilişkin görüşleri incelendiğinde; sırasıyla saygı, doğruluk, hoşgörü, adil olma, vatanseverlik, sevgi, yardımseverlik, merhamet ve sorumluluk olduğu tespit edilmiştir. Tay ve Yıldırım (2009) yaptıkları araştırmada öğretilmesi gerekli olan değerleri sırasıyla en çok saygı, vatanseverlik, dürüstlük ve sevgi değerleri olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bireyler karar verirken ve davranışlarını yönlendirirken saygı değerini dikkate alması çok önemlidir. Çünkü saygı değeri birçok değere işlevsellik kazandıracaktır. Saygı değerini göz önünde bulunduran hoşgörü, sevgi, yardımseverlik ve vatanseverlik gibi değerleri yaşantısından doğrudan kullanabilir. Frekansı en yüksek olan ikinci değer doğruluktur. Doğruluk değeri de birçok değerle ilişkilendirilebilir. Karar verirken ve davranışları sergilerken doğruluktan ayrılmayan bireyler toplum tarafından sevilen saygı duyulan adil olan bir kişi olarak algılanır. Frekansı en az olan değerler ise merhamet ve sorumluluktur. Bu durumda düşündürücüdür. Çünkü karar ve davranışlarımızda merhamet ve sorumluluk değerinin önemli bir yeri vardır.

Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının değerlerle-akılla ters düşme durumu ilişkin görüşleri incelendiğinde; ikilemde kalma en yüksek frekansa sahiptir. İkilemde kalanların tercihlerinde değerlerin frekansı 23 olurken aklın frekansı 13'tür. Değer yönünde görüş bildiren

öğretmen adayları; değerlerin deneyim sonucu oluştuğunu, değerler ailede iyi kazandırılmasının etkisi ve insanlara haksızlık yapmamak için tercih edildiği görüşleri tespit edilmiştir. Bu bulguya göre değerlerin ailede iyi bir şekilde kazandırılmasının karar verirken veya bir davranışı sergilerken bireyler üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Toplumun huzuru ve mutluluğuna katkı sağlayan en önemli kurumun aile olduğu söylenebilir. Beden ve ruh sağlığı açısından bireylerin yetiştirilmesinde ailenin sorumlulukları oldukça fazladır.

Karar verirken veya bir davranışı sergilerken değerlerle-akılla ters düşme durumuna ilişkin "Hayır" (f=9) şeklinde görüşlerden değerlerin frekansı 4 olurken aklın frekansı 5'tir. Bu bulguya göre ikileme düşmem değerler belirleyici unsurdur şeklinde görüş bildiren öğretmen adaylarının sayısı oldukça azdır. Akıl belirleyicidir görüşündeki katılımcılardan "Belirli kitlenin değer olarak gördüğü şeyi ben değer kabul etmediğimden aklıma göre davranıyorum" ifadesi oldukça dikkat çekicidir. İnsanların doğası gereği, dar görüşlü ve benmerkezci bir bakış açısı geliştirmiş olabilirler. Kendi acımızı derinden hissederken, başkalarının acısını hissetmez veya bizimki kadar derinden hissetmeye biliriz. Hatta bazen başkalarına etikten bahsederken çok sert ifadeler kullanır, kendimiz aynı şeyleri yaptığımızda savunma mekanizmaları aracılığıyla bir sürü bahaneler uydurabiliriz (Küçükali, 2013, 51).

Öğretmen adaylarının karar verirken veya bir davranışı sergilerken toplumumuzda akıl mı yoksa değerler mi ön planda sorusuna ilişkin görüşleri incelendiğinde; değerlerin frekansı 28'dir. Toplumsal açıdan değerler; toplumun yaşam amaçlarına, gayelerine referans olan, yaşama yerleşmiş ve toplumun çoğunluğu tarafından onaylanan inanç, ortak düşünce, yargı, amaç ya da hedeflerdir (Keskin, 2016, 22). Soyut olan sosyal değerler önce yargılar yoluyla dildeki ifadelerle yansımakta, zamanla toplumsal kurumlara dönüşmekte ve ardından davranışlarla somutlaşmaktadır (Yazıcı, 2014, 220). Yaşanılan toplumda nelerin yapılması gerektiği, olaylar ve durumlar karşısında nasıl davranılması gerektiği, nelere değer verileceği öğrenilir. Bu değerler toplumda destek buldukça pekişir, kuvvetle yerleşir; destek azaldıkça da değerler yozlaşmaya ve değişmeye başlar (Akkaya, 2013, 186). Değer etkilidir yönde görüş bildiren katılımcıların toplumdaki dışlanmamak, soyutlanmamak, çevre ne düşünür ve toplum baskısı değerlerin tercih edilmesinin nedenleri arasında yer alması düşündürücüdür. Çünkü değerler akılla örtüşen insanları bencil özelliklerden koruyan bir yapıya sahiptir. Değerler insanların iç denetimini sağlayan ve doğru seçeneğe yönlendiren unsurlardır. Bu bulguya göre değerler içselleştirilmemiş sadece dış denetimden dolayı uyulmak zorunda kalınan yönlendirici konumundadır.

Karar verirken veya bir davranışı sergilerken toplumumuzda akıl mı yoksa değerler mi ön planda sorusuna ilişkin görüşleri incelendiğinde aklın frekansı 17'dir. Aklı tercih edenlerin; insanların çıkarına uygun hareket etmesi, toplumda değerlerin kalmadığı, değerlerine bağlı yaşayan insanların saf olarak nitelendirilmesi, değerlerin sözde kalması ve insanlar çevresinde yaşanan

olumsuz olaylara seyirci kalındığı ifadeleri dikkat çekicidir. Bireyin dar ve kendi kendine hizmet eden bir bakış açısından dünyayı yargılama eğilimi güçlüdür. İnsanlar genelde kendini kandırma ve mantığa bürümede ustadır. Kısacası haksız olduğunu bildiği halde kendini haklı hisseder (Küçükali, 2013, 51). Oysa toplumu bir arada tutan en önemli etmenlerden biri ortak değerlerdir. Toplumun bir bütün olarak gelişmesi için bu değerlerin toplumsal yaşama katkı getirci nitelikte olması gerekir (Izgar ve Beyhan, 2015, 441).

Bireyler sadece akli ile hareket ederse daha çok bencil olmakta ve sadece kendini düşünerek karar vermekte ve bu yönde davranışlar sergileyebilmektedir. Bireylerin doğru kararlar almaları ve kabul edilen davranışlar sergilemeleri değerlerin bilinçli kullanılmasına bağlıdır. Değerlerin bilinçli kullanılması aile, çevre ve okulla işbirliği yapılarak sağlanabilir. Karar verirken veya bir davranışı sergilerken toplumda değer etkilidir yönünde görüş bildiren katılımcıların toplumun etkisinden dolayı değerleri tercih etmeleri düşündürücüdür. Bu bulgu değerlerin bireyler tarafından içselleştirilmemesiyle ilişkilendirilebilir. Bireyler her ortamda her yerde birilerin gözlem ve müdahalesine ihtiyaç duymadan içselleştirilen değerler sayesinde yaşantılarını olumlu biçimde şekillendirebilir. Bu bağlamda değerlerin içselleştirilmesi için aile ve eğitim kurumlarının neler yapabileceğine yönelik çalışmalar yapılabilir.

Akıl sağlığı bireylerde ne kadar önemliyse değerlerin bireylere kazandırılması da oldukça önemlidir. Bireylerin sadece akademik olarak yetiştirilmesine yönelmek gelecek için endişe verici bir durumdur. Ailelerin çocuklarını akademik eksikliklerini gidermek için arayışları ve bu konuda harcamaları oldukça fazladır. Kahveci (2009) velilerin ilköğretimde okuyan çocukları için yaptıkları yıllık özel harcamanın; öğrenci başına kurs, dersane, özel ders ve etüt merkezi nedeniyle yapılan ödemeler toplamının toplam özel harcama içindeki payı %68,13 olduğu tespit etmiştir. Akademik yönden eksiklikleri gidermek için gösterilen duyarlılığın değerlerin kazandırılması konusunda yetersiz olduğu söylenebilir. Bu nedenle okullarda öğrencilerin akademik yönden gelişiminin sağlanmaya çalışılması ile birlikte öğrencilere ders içi ve ders dışı etkinliklerle çeşitli değerler kazandırılması büyük bir önem taşımaktadır (Deveci ve Ay, 2009). Okullarda hafta sonu düzenlenen akademik programlarla beraber değerlerin kazandırılmasına yönelik programlara da yer verilebilir.

Kaynakça

- Akbaş, O. (2009). İlköğretim okullarında görevli branş öğretmenlerinin değer öğretimi yaparken kullandıkları etkinlikler: 2004 ve 2007 yıllarına ilişkin bir karşılaştırma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17 (2), 403-414.
- Akkaya, N. (2013). Öğretmen adaylarının değer tercihleri. *Folklor/edebiyat*, 19(74), 185-198.
- Asan, T., Ekşi, F., Doğan, A. ve Ekşi, H. (2008). Bireysel değerler envanterinin dilsel eşdeğerlik geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (27), 15-38.

- Aydın, M. Z. ve Akyol-Gürler, Ş. (2012). *Okulda değerler eğitimi yöntem-etkinlikler-kaynaklar*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Balcı, F. A. ve Yelken, T. Y. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 195-213.
- Başaran-Uğur, R. ve Bedir, G. (2018). Ortaokul öğrencilerinin sihirli ahlak değneği. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 30-39.
- Beldağ, A. (2012). *İlköğretim Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersindeki Değerlerin Kazanılma Düzeyinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Berkant, H. G., Efendioğlu, A. ve Sürmeli, Z. (2014). Değerler eğitimine yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(5), 427-440.
- Coşkun-Keskin, S. (2012). Çocuklar için değer neyi çağırıyor? Değerleri gündelik hayata aktarmaya yönelik bir tespit çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1491-1512.
- Çelikkaya, T. ve Filoğlu, S. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değere ve değer eğitimine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(4), 1-16.
- Çelikkaya, T. ve Seyhan, O. (2016). Değerlerin kazanılmasındaki etkili faktörler (öğrenci görüşleri). *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(36), 167-191.
- Demirhan İşcan, C. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Demirhan İşcan, C. (2014). Values education preferences of teacher candidates. *Elementary Education Online*, 13(4), 1203-1222.
- Deveci, H. (2015). Value education through distance learning: opinions of students who already completed value education. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 16(1), 112-126.
- Deveci, H. ve Ay, T. S. (2009). İlköğretim öğrencilerinin günlüklerine göre günlük yaşamda değerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 167-181.
- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitimi verilmesi ve ahlaki olgunluk ölçeği ile eğitimin sınanması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Dilmaç, B., Ertekin, E. ve Yazıcı, E. (2009). Değer tercihleri ve öğrenme stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 27-47.
- Doğanay, A. (2009). Değerler eğitimi. İçinde Öztürk C. (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* (ss. 223-256). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Genç, S. Z. (2016). *Eğitim sürecinde aile okul ve toplum*. Ankara: Pegem Akademi.
- Gömlüksüz, M. N. ve Cüro, E. (2011). Sosyal Bilgiler dersinde yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:1.Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>
- Gürdoğan-Bayır, Ö., Çengelci-Köse, T. ve Deveci H. (2016). Sınıf öğretmeni adaylarına göre ilkokullarda değer eğitimi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 17(3), 317- 339.
- Izgar, G. ve Beyhan, Ö. (2015). Değerler eğitimi programının ilköğretim okulu 8. sınıf öğrencilerinin demokratik tutum ve davranışlarına etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29), 439-470.
- Kahveci, S. S. (2009). *Ortaöğretim kurumlarına geçiş sürecinde uygulanan sınavların ailelere maliyetinin ailelerin toplam eğitim harcamaları içindeki payı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye’de Sosyal Bilgiler programlarında değerler eğitimi: tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Keskin, Y. (2016). Değerlere genel bir bakış: tanımı, özellikleri, işlevi ve sınıflandırılması. İçinde Köylü, M. (Ed.), *Teoriden pratiğe değerler eğitimi* (ss.131-157). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Koç, R. ve Akdoğan, H. (2018). Çocuklara değer aktarmanın önemi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 65, 1-16.
- Kurtdede Fidan, N. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2(20), 1-18.

- Küçükali, R. (2013). Ben ve biz bağlamında etik akıl ve etik aklın kullanılması. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 51, 91-104.
- Nalçacı, A. ve Beldağ, A. (2015). İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersindeki değerlerin kazandırılması ile ilgili öğretmen görüşleri. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 6(21), 67-81.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3, 217-239.
- Özsoy, A. S. ve Vatan, F. (2007). Bir yüksekokul çalışanlarının kişisel değerlerinin incelenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 23(2), 1-11.
- Polat, M. (2017). *Toplumsal yaşam bilinci olarak değer: konuya değerler sosyolojisi ve değerler eğitimi bağlamında bir yaklaşım*. Ankara: Pegem Akademi.
- Sağlam, E. ve Genç, S. Z. (2015). İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler programındaki değerlerin kazandırılması sürecinde karşılaşılan güçlüklerin değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 106-118.
- Tay, B. (2009). Prospective teachers' views concerning the values to teach in the course of social sciences. *Social and Behavioral Sciences*, 1, 1187-1191.
- Tay, B. ve Tefek, F. A. (2018). The Opinions of Third-Grade Primary School Students on the Value of Openness to Innovation. *International Online Journal of Educational Sciences*, 10(2), 176-191.
- Tay, B. ve Yıldırım, K. (2009). Sosyal bilgiler dersinde kazandırılması amaçlanan değerlere ilişkin veli görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (KUYEB)*, 12(3), 1499-1527.
- Uzun, M. ve Köse, A. (2017). Okul Öncesi Eğitimde Değerler Eğitiminin Uygulanmasına Yönelik Öğretmen Görüşleri. II. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kongresi.
- Yalar, T. ve Yelken, T. Y. (2011). Değerler eğitiminin iyileştirilmesi ile ilgili öğretmen görüşlerinin belirlenmesi ve bir program modülü örneğinin geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 38(38), 79-98.
- Yaylacı, A. F. ve Beldağ, A. (2015). Karar verme sürecinde okul yöneticileri ve değerler. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 165-176.
- Yazıcı, M. (2014). Değerler ve toplumsal yapıda sosyal değerlerin yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 209-223.
- Yeşil, R. ve Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (2), 65-84.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.